

14-21 jaar - 'Het Theater van de Ziel'

GUIDO SMEDING

De expositie van het werk van kunstschilder Jheronimus Bosch¹ in het Noord-Brabants Museum bij de herdenking van zijn 500e sterfjaar, was meer dan uitverkocht en daarmee een ongekend succes. Het laat zien, dat de beeldentaal van deze laatmiddeleeuwse schilder uit de 15e eeuw iets brengt, waartoe velen zich bewust of onbewust aangetrokken voelen. De verhalende schilderijen tonen minutieus geschilderde tafereelen waarin voorstellingen uit 'het leven van toen' met zowel humor als tragiek dooreen gewoven zijn met beelden uit een innerlijke wereld die Jeroen Bosch voor zijn geestesoog moet hebben zien verschijnen. Daarnaast tonen de schilderijen Bijbelse tafereelen en thema's, er zijn morele thema's en de weging tussen 'goed en kwaad' is ruimschoots vertegenwoordigd. Maar bovenal zien we hier de vloeiende overgang tussen een zichtbare en een onzichtbare wereld. De schilderijen van Bosch trekken ons mee in een 'binnenwereld' die ons zelfs in 2016 verrassend bekend voor komt. Wat is dit herkenbare en wat is de relatie ervan met de derde zevenjaarsfase in onze levensloop? Ontdek er zelf meer over door met behulp van onderstaande schets 'in de huid van een puber te kruipen':

Het grote geschenk van de derde zevenjaarsfase in het jonge mensenleven is, dat je in die 'grote mensenwereld' zomaar een 'binnenwereld' blijkt te hebben, een die 'helemaal van jou is'. Het is een binnenwereld, die je in de ontmoeting met anderen kunt delen, maar waar je je ook in terug kunt trekken. Je kunt zelfs een poging doen om zelf te regelen, zelf te bepalen, wat en wie je al dan niet in jouw 'binnenwereld' toelaat of wat je er vanuit naar buiten wilt brengen. Omdat je je in deze levensfase ook heel gevoelig of zelfs kwetsbaar kunt voelen tussen je wervelende leeftijdgenoten, de wereld waarin je leeft en al het andere waar jij je weg in zoekt, kan je 'binnenwereld' een toevluchtsoord zijn. Wel een, waarbij je soms een fikse drempel over moet om weer in 'de gewone wereld' terug te durven komen. Je (hopelijk) veilige thuissituatie heeft je de tijd en ruimte geboden om een behulpzame 'tussenwand' tussen jou en 'de wereld' op te bouwen. Ze heeft je bovendien wat

richtingaanwijzers meegegeven. Maar nu wil je liever niet dat 'thuis' zich nog langer teveel met jou en 'het management' over jouw leven bemoeit. Vooral niet omdat je nu je 'eigen koers wilt varen', waarbij je jouw aandacht en energie voornamelijk op de mensen om je heen richt, in het bijzonder op je leeftijdgenoten. Het is daar heerlijk 'als je erbij hoort', als anderen positief op jou gericht zijn en je doet alles om te voorkomen dat je 'buiten de groep valt', dat je raar of suf gevonden wordt. Dat kan namelijk zo bedreigend zijn, dat je er liever niet aan wilt denken.

Het kan flink gaan waaien

Pendelend tussen jouw binnenwereld en 'de buitenwereld' groeit er in jou een steeds verder gevormd en gedetailleerd idee van 'wie je bent'. Het beeld van wie jij in jouw eigen leven als jong mens bent, komt van tijd tot tijd op gespannen voet te staan met een soort gevoel van 'wie je wilt zijn', of zelfs met 'hoe het hoort'. Deze gevoelens borrelen op een wonderlijke manier in je binnenste op.

Daarnaast is er nog heel wat meer gaande in je 'binnenwereld' tijdens jouw derde zevenjaarsfase: er komen soms spontaan stemmingen in je die nogal bepalend en soms storend zijn in wat je wilt, denkt, doet of laat. Je stemmingen worden ook nog eens heel snel beïnvloed door 'kleine dingen die gebeuren' om je heen. Het kan dan 'flink gaan waaien' binnenin je wanneer iets anders gaat als je dacht, hoopte of wilde.

Ook je lijf lijkt onverwacht en oncontroleerbaar z'n eigen gang te gaan, haast alsof het niet helemaal van jezelf is. Het dringt zich als een soort onbekende 'buitenwereld' aan je op, wat best gek en soms onveilig voelt. Toch brengt je lijf ook behagelijke gevoelens voor je mee; je voelt je verwarmd bij echte aandacht, of bij een tedere aanraking, of bij iets wat je enthousiast maakt. Wel eng zijn de heftige gevoelens die daarbij binnenin jezelf naar boven komen; soms lijken ze enorme krachstromen die je willen overspoelen en

Fijn is wanneer je juist merkt dat je door je lijf iets kunt doen, echt iets tot stand kunt brengen; je maakt iets moois, je leert iets, of je levert een sportprestatie waardoor je 'in the picture' komt.

meesleuren. Het voelt dan of ze jou laten oplossen en verdwijnen, bijvoorbeeld bij een uitverkoren ander of als je samen met vrienden 'in een stroom komt'. Fijn is wanneer je juist merkt dat je door je lijf iets kunt doen, echt iets tot stand kunt brengen; je maakt iets moois, je leert iets, of je levert een sportprestatie waardoor je 'in the picture' komt.

Op zoek naar 'iets'

Wat je wel kan verbazen zijn die kleine 'plaaggedachten', of neiginkjes, die jou maar niet loslaten, die zomaar hun eigen leven in jouw leven leiden. Dat is irritant en het past niet zo goed bij hoe je jezelf wilt leren kennen en besturen. Je kunt lopen tobben als je lichaam iets doet wat je niet begrijpt. Je loopt er stilletjes over te piekeren en hoopt maar dat het niet 'fataal' zal zijn; dat plotseling 'alles ophoudt', dat je 'niet meer mee kunt doen'.

Van tijd tot tijd voel je je leeg, lijkt alles zonder kleur en doel. Je hebt behoefte aan 'iets', iets wat je vult, iets waardoor je weer een fijn gevoel krijgt. Als je je zo voelt en je vindt 'iets'; bijvoorbeeld een snack, een game, een stoere houding, iets 'wat je pakt' op de social media, dan is het heel moeilijk om te stoppen als je ermee begint. Net of je er in je begeerte aan vastplakt, zodat je pas loskomt 'als het te laat is', terwijl je gevoel van tijd helemaal weg was. Je voelt je daarna eigenlijk nog meer leeg dan toen je naar 'iets' op zoek ging. Bovendien geeft het je een gevoel van 'een beetje vies te zijn geworden' in jezelf, zelfs alsof je iets van jezelf bent kwijtgeraakt.

Puntig venijn

Daarnaast komt dat wonderlijke gevoel van 'hoe je wilt zijn' van tijd tot tijd naar boven. Het straalt je tegemoet wanneer je iemand op zo'n manier ziet zijn en doen zoals jij diep in je hart wilt zijn en doen. Dat je dit zo verlangt, houd je wel voor jezelf, maar stiekem probeer je te zijn, te denken en te doen zoals 'die bewonder-

de ander'. Je wilt dan een heel duidelijk onderscheid maken tussen wat er wel en wat er niet bij hoort om zo te zijn. Wat 'niet hoort' wijs je heel krachtig af en je 'windt geen doekjes' om jouw mening en de waarden die daarbij horen. Wat een ander vindt, hoor je nauwelijks, tenzij het helemaal past bij hoe jij het ziet en voelt. Wanneer de ander 'een punt heeft', maar iets neerzet wat niet past bij 'hoe het volgens jou hoort', dan wordt het even stil van binnen en voel je een ferme bezetenheid en/of een puntig venijn in je opkomen. Je ervaart opwinding, stuwing haast en je krijgt het flink warm. Koortsachtig speur je in jezelf en in de ander naar openingen om jouw mening, jouw visie, 'de manier waarop jij het wilt' weer naar voren te duwen en 'in het licht' te krijgen. Als dit niet lukt, duw, draai en schuif je een beetje met elkaar, zodat je toch je aansluiting met de ander, met de groep niet verliest.

Tijdloos perspectief

Na deze 'kijk door het venster' van de 'binnenwereld' bij de derde zevenjaarsfase terug naar 'het perspectief van Jheronimus Bosch'. Als volwassen individuen van de 21e eeuw zien we in zijn geschilderde voorstellingen een wereld waarover we ons verbazen, die ons aantrekt, die bizar over komt en toch ook 'vreemd bekend' lijkt. Wat zou Jheronimus Bosch hebben gezien bij 'het wel en wee' van de psychische 'binnenwereld' zoals beschreven? Wat zou hij 'door zijn ogen' hebben waargenomen? Bosch leefde rond de eeuwwisseling naar de 16e eeuw en was bij aanvang van wat de antroposofie 'het tijdperk van de bewustzijnsziel' ² noemt, één van de pioniers in de schilderkunst. Hij bracht diepte in het 'middeleeuwse perspectief' van de kunst van toen en koos een eigen weg ten opzichte van het voorschrift van kerk, traditie en maatschappij. Hij slaagde er niet alleen in om op het schilderdoek vernieuwend met perspectief te werken, maar ook om een begin te maken van een echt menselijk –persoonlijk– perspectief. Dit maakte Bosch tot een voorloper in het los komen van

Voor de jonge mens 'van deze tijd' is het nu juist de ontwikkeltaak om al experimenterend en zelf onderzoekend tot een nieuwe, bovenal eigen leidraad te komen die het persoonlijke zieleleven richting kan geven

de heersende visie, één die nog vast wilde houden aan 'de erfenis' van het voorafgaande cultuurtijdperk³. In dit vorige cultuurtijdperk van 'de verstands-gemoedsziel' had de toenmalige mens met gedachten en beelden orde wilde brengen in wat zo gevoelsmatig aan het leven ervaren werd. Het was een orde die met veel kracht en macht het maatschappelijk leven doordrong.

Bosch bewoog zich al schilderend weg van de invloed van deze orde, door niet alleen een 'aards' en persoonlijk perspectief weer te geven, maar door bovendien het perspectief van een 'bovenaardse wereld' erbij te betrekken. Hij 'vertaalde' de belevenissen, de krachtenvelden, de neigingen, de dierlijke driften en 'de onderwereld' van de menselijke ziel in geschilderde beelden. Wat zo op zijn schilderdoek verscheen, vertoont veel overeenkomst met beschrijvingen van wezens en 'sferen' die waargenomen worden door helderzienden, door mensen met 'bijna dood ervaringen', in psychoses, dromen of bij het gebruik van bewustzijnsverruimende middelen. Het is een kijk in 'de ziele sfeer', een wereld die voor ons gewone dagbewustzijn gesloten is en nog moet blijven, willen wij ons er niet in verliezen en zo het contact met ons dagelijks bestaan kwijtraken. De tijdloze en universele aard van deze 'wereld' die doorklinkt in de beelden van Bosch, sluit echter haast naadloos aan bij 'iets' in de beleving van de hedendaagse binnenwereld van onze eigen aardse psyche.

Zieleperikelen anno nu

Wat is de overeenkomst tussen de geschilderde wereld van Jheronimus Bosch en de belevingswereld van de derde zevenjaarsfase? De 'bovenzinnelijke' weergave van Bosch toont een scala aan 'zieleperikelen': lust en onlust, begeerte en onthouding, het menselijke zoeken, de moraliteit of het gebrek eraan, wreedheid en liefde, orde en wanorde, gezondheid en ziekte, plezier en lijden enzovoorts. Het zijn ziele-ervaringen en krachstromen waartoe wij als mensen van de 21e eeuw allen een verhouding zoeken door ons te oriënteren met ons 'ik'. Maar de jonge mens; de puber en/of adolescent, heeft nog geen volgroei 'ik' met 'het managementvermogen' van de volwassene. Er is 'een tijdelijke leemte' in het vermogen de zieleprocessen zelf te managen, een leemte die in zeker opzicht lijkt op het menselijke

zoeken van de tijd van Jheronimus Bosch. Voor de jonge mens van de huidige tijd zal echter het eigen en eigentijdse 'ik' dit management op zich gaan nemen. In de derde zevenjaarsfase is dit 'ik' nog in opbouw en het zal pas rond het 21e levensjaar verschijnen. De jonge mens van de derde zevenjaarsfase die, afhankelijk van aanleg en ervaring, in zeker opzicht aan deze zielekrachten is overgeleverd, oriënteert zich op leeftijdgenoten én spiegelt zich aan de 'morele standaard' van de volwassen wereld.

Zo is er wat 'management van de psyche' betreft een grote verandering gekomen ten opzichte van de tijd van Bosch. Het grote verschil is vooral dat in onze tijd en cultuur de 'richtlijnen bij en uitvoering van' het omgaan met het eigen zielenleven verschoven zijn van 'kerk en staat' naar de zeer persoonlijke microsfeer van het individu. Dit verschil is goed zichtbaar in de geschilderde beelden van Bosch en zijn tijd: de leidende en richtinggevende krachten 'van toen' zijn aanschouwelijk gemaakt in Bijbelse gelijkenissen en metaforen, in Godvader, Maria en de Christus die als leidende figuren/krachten verschijnen, maar ook in Hemel en Hel, Engelen, duivels en demonen. Dit alles wilde toen ter lering het onderscheid aanschouwelijk maken, het 'oorzaak en gevolg' bij 'goed en/of fout' gedrag. Zo verbeelde Bosch de kerkelijke en religieuze leidraad voor 'het toenmalig management' van de menselijke ziel; 'de aansturing van buitenaf' waarmee de christelijke westerse mensheid vele eeuwen geleefd heeft.

Donkere helpers

Voor de jonge mens 'van deze tijd' is het nu juist de ontwikkeltaak om al experimenterend en zelf onderzoekend tot een nieuwe, bovenal eigen leidraad te komen die het persoonlijke zieleleven richting kan geven. Dit kan wanneer volwassenen, kerk, maatschappij én geestelijke wereld 'een stapje terug doen' om in vertrouwen ruimte te maken voor het individu zoals dit nu past binnen de huidige mensheidsontwikkeling. In dit opzicht is de mens en vooral ook de jonge mens meer dan ooit 'op zichzelf aangewezen'. De zoektocht die de derde zevenjaarsfase karakteriseert, is eigenlijk een 'Madurodam versie' van de uitdaging waar de mens mondiaal voor staat: het ontwikkelen van 'gezond beheer' in het eigen zieleleven.

Bosch maakte meer dan 500 jaar geleden al zichtbaar hoe de mens bij deze grote opdracht voortdurend tot diep in de ziel geconfronteerd wordt met 'tegenmachten'. Deze donkere krachten willen zoveel mogelijk remmen, verleiden, verwarren, ont-eigenen. In ons tijdvak is de strategie versnellen en té individueel maken. Bij te grote individualiteit werkt eigenheid verstarrend, waardoor sociale samenhang verdwijnt en het sociaal leven 'verbrokkelt'. Zo zijn het deze 'donkere helpers' die ons mensen indirect van onze menselijkheid doordringen, door ons er juist van weg te leiden. We komen uiteindelijk 'in de knel', wat ons laat ervaren 'hoe/wat we niet willen zijn'. Door innerlijk te zoeken naar 'vergelijkingsmateriaal', komen we in contact met beelden in onze ziel, die ontsproten zijn aan ons eigen wezen. Dit wezen is een bron waarin zowel persoonlijke als universele menselijke waarden harmonieus samengaan. Juist door 'de management vacature in de ziel van nu' is de jonge mens in de derde zevenjaarsfase extra ontvankelijk voor deze zoektocht naar het eigen menszijn. Dit maakt hem/haar tot een eigentijdse Jheronimus Bosch die vergelijkend, tastend, houvast zoekend, zowel 'binnen- als buitenwereld' naar eigen oordeel tot orde wil brengen om voor zichzelf en voor de toekomst nieuwe mensheidsdoelen te bestempelen.

Noten:

- ¹ Jheronimus Bosch (ca.1450-1516): geboren als Jheronimus van Aken, was een Zuid-Nederlands kunstschilder behorend tot de Noordelijke renaissance stroming.
- ² Tijdperk van de Bewustzijnsziel: 1413 – 3573 na Chr. (volgens R. Steiner)
- ³ Tijdperk van de Verstands- Gemoedsziel: 747 voor Chr. – 1413 na Chr.

Literatuur en bronnen:

Pim van Lommel – Eindelooz Bewustzijn (2008)
 Jaap van de Weg – Werelden en Wezens (2009)
 Rudolf Steiner – Een weg naar Zelfkennis (1974)
 Herman Labruyère – Helder Zien, ervaringen van Wim Gmelig-Meyling (1983)
 Eveline Crone - Het puberende brein (2008)

Guido S. Smeding is psycholoog en psychosociaal hulpverlener in eigen praktijk (www.guidosmeding.nl). Als publicist en spreker behandelt hij verschillende thema's rond het mens-zijn in deze tijd.

VOORAANKONDIGING ZUTPHENSE ZOMERCURSUS 2016

Wil je je vanuit de antroposofie, gedegen, met open blik en met concrete voorbeelden en handvatten in didactiek, methodiek en pedagogiek voorbereiden op het volgende schooljaar? Schrijf je dan in voor de Zutphense Zomercursus.

Thema van dit jaar:
 Vrijeschoolonderwijs tussen Scylla en Charybdis

Van zondag 31 juli t/m vrijdag 5 augustus 2016.
 Voor kleuterleidsters en leerkrachten t/m klas 8. Maar ook voor schoolleiders, vakleerkrachten, IB en RT is er inhoud en verdieping te vinden.

www.zutphensezomercursus.nl

Weg tot geestelijke wedergeboorte

Dit boek bevat een selectie van teksten uit verschillende werken van Lorber, die handelen over de wedergeboorte van de geest. De korte, leerzame stukken tekst zijn als een brevier te lezen en kunnen ons denken terugvoeren naar het geestelijk centrum van ons eigen wezen.

Uitg. Schors, Amsterdam. Pb. 153 blz. ISBN 978 9065563118 € 16,95

De jeugd van Jezus

Hebben er ooit geschriften bestaan over de kinderjaren van Jezus?

Er was vroeger inderdaad zo'n geschrift: het 'Evangelium Jacobi Minoris'. Dit oudste evangelie, dat ons uitvoerig informeert over de perioden in Zijn leven waarvan in de bijbel weinig te lezen is, ging helaas in de vierde eeuw verloren. Maar niet voor altijd . . . !

Uitg. Schors, Amsterdam. Geb. 462 blz. ISBN 978 9065560599 € 21,95

Jakob Lorber Stichting voor het Nederlandse taalgebied
 Voor nadere informatie, kijk op www.lorber.nl of bel 0546-579571

